

LOUIS ROELANDT

Op 30 januari a.s. zal het precies 200 jaar geleden zijn dat Louis Roelandt geboren werd.

Graag herdenken wij deze figuur aan de hand van een artikel dat destijds verscheen in "Palmarès".

Met onze gebruikelijke dank aan Mevrouw Penen voor de toelating tot herpublicatie.

Het is een gemeenplaats geworden Roelandt de grootste architect te noemen die Gent in de 19de eeuw kende en het is een even versleten deuntje te verwijzen naar de Schouwburg, de Aula van de Universiteit en het Gerechtshof, zijn drie meest spektakulaire gewrochten.

Die lijst kunnen wij natuurlijk nog met een honderdtal andere belangrijke en minder opzienbarende werken aanvullen, doch uit dergelijke indrukwekkende opsomming zou enkel kunnen blijken dat Lodewijk Roelandt zich in zijn uitzonderlijk lange loopbaan, in de meeste opdrachten van de openbare besturen en van een gans stel partikulieren heeft mogen verheugen.

Om op de titel van Primus inter pares en van eerste bouwmeester van zijn tijd en van zijn generatie aanspraak te mogen maken, wordt echter meer vereist dan het voorleggen van een ganse palmars monumenten en gebouwen. Men moet daartoe het bewijs kunnen voorleggen, vooral aan de kritische blik van het nageslacht, dat men een paar treden hoger mocht klimmen dan zijn kollegas en dat men in zijn beroep een baanbreker is geweest, geen slaafse epigoon van de tijdsmaak.

Roelandt is ongetwijfeld de vruchtbaarste architect van zijn tijd geweest. Is hij tevens de beste, de veelzijdigste, de meest originele architect geweest? Zoveel vragen die ons inziens onbeantwoord zijn gebleven.

Hoe eigenaardig het ook moge voorkomen, het oeuvre van Roelandt heeft nooit het voorwerp uitgemaakt van een grondige studie. Uitzondering gemaakt voor de degelijke maar onuitgegeven licentiaatsverhandeling van Chantal Degels drie jaar geleden, beschikken wij slechts over zeer sommai-re studies als de "Notice sur L.J.A. Roelandt" van Gustave De Man in 1868, en "Lodewijk Roelandt" van Ladrière, in 1941. Al het overige is te halen uit tijdsdokumenten, brieven, algemene werken over architectuur, woordenboeken en enkele dagbladartikels, studies in dewelke men zelden het oeuvre van Roelandt heeft gesitueerd in het artistiek - sommigen zullen zeggen in het onartistiek - klimaat van de vorige eeuw, in haar business-mentaliteit, in het kader van de diktatuur die het utilitarisme toen in alle domeinen van het politiek, sociaal en kultuurleven uitoefende.

Roelandt behoort niet eens tot die personages uit het verleden die men

Portret van Louis Roelandt door Lieven De Winne. Foto Stadsarchief - Copyright A.C.L. Brussel.

moet demystifiëren, want hij is ons nog grotendeels onbekend en zijn ware gedaante, als mens, als esteet en als architect moet ons nog steeds worden veropenbaard.

Deze studie wil dan ook niet veel meer zijn dan een prognose die moet toelaten deze onbekende Roelandt wat dichter te benaderen.

Lodewijk Roelandt, het staat buiten kijf, heeft zijn stempel gedrukt op het Gentse stadsbeeld gedurende een halve eeuw, op een ogenblik dat tengevolge van de opkomst en de bloei van de textielnijverheid, de stad over de finantiële middelen beschikte om grote werken te laten uitvoeren en dat een kleine minderheid, met name de nijverheidsmiddens, schatrijk was geworden en kwaliteitswerk mocht bestellen, somptueuze herenhuizen kon laten optrekken. Overheden en partikulieren zaten echter geklemd in een bepaalde opvatting van kunst en architectuur. Geen periode heeft op dat vlak zo streng, scherp en onmeedogend haar eisen, normen en wetten gedikteerd als de 19de eeuw die, arm aan inspiratie, het akademisme en de neostijlen als enige maatstaven wou aanvaarden.

Zelden ook is de architectuur een zo trouw beeld geweest van een levensstijl als in die jaren : de architect had tot taak te doen uitschijnen dat zijn cliënt een prominent was, dat het gebouw een fortuin had gekost. Zo wilden het de rijke bourgeois en katoenbarons, zo wilden het ook de overheden.

Heeft Roelandt zich gedwee laten inlijven, heeft hij die wetten geëerbiedigd, gevolgd, zich de wil laten opdringen door zijn cliënteel of heeft hij te Gent en elders in het land een eigen stijl kunnen creëren en doen aanvaarden ?

Architecturale revolutie was toen ondenkbaar. Moest Roelandt het gedaan hebben, hij had zijn matten en zijn plannen mogen oprollen en naar een ander beroep mogen uitkijken.

Het antwoord moet, menen wij, gezocht worden in het sukses zelf dat Roelandt met zijn monumenten, paleizen en herenhuizen oogstte en bleef oogsten. Het bewijs te over dat Roelandt de algemene tendens van zijn tijd, de geest van de toenmalige architecturale begrippen trouw bleef, maar dat hij ook aan al zijn verwezenlijkingen een persoonlijk kachet, een eigen stempel, een originaliteit kon verlenen die ze van het werk, van het routine-werk van de gewone architecten onderscheidde.

Wanneer men zijn globaal oeuvre, zijn tientallen konstrukties over-schouwt, wanneer men nagaat hoe hij vanaf zijn prilste jeugd in een bepaalde kunstopiek werd grootgebracht, wanneer men weet hoe rotsvast zijn tijdgenoten geloofden in de artistieke dogmas, komt men tot de konklusie dat Lodewijk Roelandt, kind van zijn tijd en kind der goden, het maximum wist te halen uit een bouwstijl die hem als het ware door allerhande faktoeren werd opgedrongen, en dat zijn talent, zijn persoonlijkheid, zijn aangeboren zin voor het evenwichtige en het monumentale, hem hebben toegela-

ten in al zijn scheppingen leven te brengen daar waar de meesten slechts koude of doodse gewrochten hadden kunnen optrekken.

Roelandt is opgevreten van ambitie, niet van grootheidswaan maar van grootheidszin; het kleine interesseert hem niet, hij moet grote opdrachten uitvoeren, gebouwen die hem in de mogelijkheid stellen met horizontalen en vertikalen te vechten, te goochelen, gevels die hij met frontons, met zuilen kan versieren, woningen met ruime halls, trapzalen, salons.

Gans de 19de eeuw heeft de neostijlen gehuldigd, een zg. terugkeer tot de Oudheid, later een neoromaanse, een neobyzantijnse, een neogotische stijl. Om in dergelijk klimaat tot persoonlijke creaties te kunnen geraken, en dat vermocht een Roelandt, was meer nodig dan een degelijke opleiding, vakkennis en perfecte beheersing van de techniek en van de materie. Roelandt is geen Übermensch geweest, hij kwam regelrecht uit het wafelijzer van het neoklaccisme en zijn geloof in de terugkeer tot de Klassieke Oudheid was onwrikbaar. Dat heeft hem nochtans niet belet te streven naar bouwwerken die, qua opvatting en schikking, dienstig zouden zijn voor mensen van zijn tijd. Hij is het die met zijn gebouwen, Gent de moderne tijden heeft binnengeloodst. Als architect, als urbanist, heeft Roelandt afgebroken met het provincialisme en heeft hij alles in het werk gesteld om enkele pleinen en straten uit hun middeleeuws korset te bevrijden door open ruimten, brede toegangswegen te scheppen.

Zijn opdracht was telkens nuttige, praktische, funktionele gebouwen op te richten, die een welbepaalde bestemming hadden, die moesten beantwoorden aan de noodwendigheden van een dienst, een administratie, een instelling. Het is niet immer makkelijk voor openbare besturen te werken; Roelandt heeft zich steeds handig uit de slag getrokken, niets opgeofferd aan zijn wil een evenwichtig gebouw op te trekken dat zou opvallen door zijn gelukkige proporties, zijn monumentaliteit.

Zijn opdrachten waren zo verscheiden als talrijk : gerechtshoven, stadhuisen, kerken, stapelhuizen, schouwburgen, herenhuizen, stadspoorten, kantoorgebouwen : hij heeft ze allen onttrokken aan de banaliteit, aan de gestereotypeerde architectuur, aan de slaafse, koude toepassing van de heersende stijl.

Wat zou Gent geworden zijn zonder Roelandt, wat zou Roelandt geworden zijn zonder Gent ? Kan men ze wel scheiden in die halve eeuw tijdens dewelke zij als het ware aaneengegroeid leefden, elkanders spiegel en weerkaatsing waren ?

Zonder Roelandt zou men in die jaren te Gent ongetwijfeld evenveel hebben gebouwd doch de architecten, met allerhande opdrachten belast, hadden wellicht stipt de hen toevertrouwde taak uitgevoerd, volkomen onderworpen aan de mentaliteit, de smaak en de mode van de tijd.

Het waren zovele gebouwen geworden kenschetsend voor hun époque, maar die men na enkele tientallen jaren zonder al te veel wroeging zou hebben afgebroken.

Deze architecten zouden onvermijdelijk, omdat het met de zo talrijke opdrachten werkelijk niet anders kon, gehakt en gekapt hebben in het stadsbeeld van Gent om er de werven voor hun eigen gebouwen vrij te krijgen, doch het zou alles bijeen, een negatieve operatie zijn geworden, in die zin dat zij niets betekenisvol, geen architecturale verworvenheid voor het nageslacht in de plaats van hetgeen door hun toedoen ware verdwenen, hadden kunnen vestigen.

Zulks is niet eigen aan een bepaalde periode, alle tijdperken hebben meesters, baanbrekers en navolgers gekend. Voor een Bernard De Wilde, een David 't Kindt, een Jan-Baptist Simoens die hun tijd en hun tijdgenoten domineerden en die te onzent de Louis XV- of de Louis XVI-stijl tot zeer persoonlijke creaties verwerkten, hoeveel middelmatige bouwmeesters waarvan de naam verdween nog vooraleer hun werk de vergetelheid inging, omdat zij niet veel meer vermochten als epigonen dan flauwe afkooksels van een bepaalde stijl voort te brengen.

Roelandt integendeel heeft zich onmiddellijk kunnen opdringen. Hij had talent, hij had ambitie; hij heeft zich niet afgevraagd wat de bouwstijl van zijn tijd, het Klassicisme van en met hem zou doen, maar wat hij Roelandt, met die stijl zou verrichten, hoe hij hem zou kunnen kneden tot persoonlijke scheppingen. Hij was van het ras van de architecten die "iets meer" kunnen dan hun konfraters, die hun naam niet moeten beitelen in een gevelsteen, opdat men hun oeuvre zou herkennen, die op elk gewrocht de stempel van hun verbeelding en creativiteit drukken.

Roelandt heeft geenszins zijn tijd verloochend, integendeel hij heeft hem met geestdrift begroet, aanvaard, gedeeld. Grootgebracht in het nieuwe klimaat van geestelijke ontvoogding die zich na de Franse Omwenteling ontwikkelde en de geslotenheid van het Ancien Régime de rug toekeerde, heeft hij kordaat zijn ogen en zijn ideaal gericht naar de toekomst.

Ook voor hem had het mensdom definitief de bladzijde omgedraaid.

Er is van Roelandt geen woord, geen zin van spijt over hetgeen de XIXe eeuw aan artistieke en esthetische verworvenheden van het verleden had verworpen, en in dit opzicht heeft hij het gevoel, de zienswijze van zijn tijdgenoten ten volle gedeeld.

Roelandt is dan ook geen innovator geweest, geen avantgardist die een nieuwe bouwstijl in de baan bracht, wel de architect die te Gent, de stad die op economisch vlak in de eerste helft van de XIXe eeuw, de grootste sprong maakte, de architecturale principes van het Klassicisme een humaan aangezicht heeft gegeven.

Lodewijk Roelandt is te Gent de Lieven Bauwens geworden van de bouwkunst, de man die qua architectuur, openbare gebouwen, urbanisatie, de stad de moderne tijden heeft binnengeloodst, op het ogenblik dat de plotse bloei van de textielnijverheid Gent een reuzekans bood om een nieuw, briljant hoofdstuk van zijn geschiedenis aan te snijden.

Lieven Bauwens in de nijverheid, Jozef Van Crombrughe in de politiek, Lodewijk Roelandt in de architectuur, zijn de drie figuren die ten volle bewust zijn geweest van de nieuwe roeping van de Arteveldestad, maar alle drie waren totaal geïntegreerd in de denkbeelden van hun tijd; zij waren echter geen utopisten, geen dromers, wel mannen van de praktijk, van de daad, die wisten wat zij voor hun stad wilden en konden verwezenlijken. In het klimaat dat hem omringde en dat ook het zijne was, had Roelandt zich onmogelijk kunnen onttrekken aan de vigerende kunstnormen en, moest hij het gedaan hebben, het had meteen het einde van zijn loopbaan betekend.

De XIXe eeuw is op gebied van architectuur de armste eeuw uit de geschiedenis geweest : niemand zal het durven ontkennen. Zij heeft gewoonweg bouwvormen en bouwstijlen overgenomen, trachten aan te passen zonder een eigen stijl te kunnen creëren. Zij heeft vooral, na de Renaissance, een tweede terugkeer gewaagd naar de Klassieke Oudheid, naar de Griekse en Romeinse tempels, doch ditmaal zonder die humanistische gedachte die de Renaissance kenmerkte.

In dergelijke omstandigheden hebben enkel de knapste architecten het tot harmonische en persoonlijke gebouwen kunnen brengen : Chalgrin, Percier, Fontaine in Frankrijk, Carlo di Rossi in Rusland, Schinkel en Klenze in Duitsland, Lodewijk Roelandt te onzent.

Prijs van Rome in 1811, wordt hij om zijn rijke begaafdheid en dynamisme stadsbouwmeester op 32-jarige ouderdom benoemd, en het jaar daarop, in 1819, realiseert de ambitieuze, jonge architect een meesterwerk met zijn Aula voor de door koning Willem gestichte Universiteit, volledig opgevat naar de principes van de Klassieke Oudheid, maar als ensemble en gezien haar bestemming een wonder van evenwicht, van volmaakte proporties, van sobere harmonie van lijnen en volumes.

Het gebouw, de hall, de Aulazaal zijn klassiek van inspiratie en decor, doch Roelandt brengt leven daar waar een ander slechts een koud effect, een doodse atmosfeer had kunnen bekomen.

De Bast heeft het zeer juist uitgedrukt : “constructions remarquables par la correction des plans, l’intelligence des distributions, l’élégance des formes”.

In zijn lange carrière die triomfantelijk werd ingezet met de Aula en slechts eindigde met zijn dood in 1864, heeft hij de mooiste en soms ook de zwaarste opdrachten mogen of moeten uitvoeren : telkens hij volle vrijheid kreeg en zich mocht uitleven in het werk, werd het een sukses, welke ook de technische moeilijkheden mochten zijn.

Voor het Gerechtsgebouw beschikte hij over een droomwerf, een open ruimte die zijn monument langs de vier zijden liet ademen; ook voor het Casino mocht hij over een zeer uitgestrekte breedte en recul beschikken en kon hij een gebouw concipiëren dat tegelijk indrukwekkend, grandioos en

elegant was, passend in het decor van een park, bestemd voor feesten, ontvangsten en tentoonstellingen.

Voor de Maatschappij La Concorde heeft hij een speciale atmosfeer, gewild door de leden en de tijdsgeest, kunnen scheppen; voor zijn Grote Schouwburg stond hij, qua ruimte, qua straatbeeld, in een onmogelijke situatie en toch is hij erin geslaagd zijn stempel op zijn oeuvre te drukken, het functioneel en fascinerend in te richten.

Indien hij het niet kon bolwerken een middeleeuws gebouw te voltooiën, nl. met zijn ijzeren kap van het Belfort, die een mislukking werd, en heeft men hem soms veroordeeld om zijn Sint-Annakerk, die alles bijeen toch verknoeid werd door wijzigingen die men aan zijn plannen bracht, moet iedereen erkennen, ook vandaag meer dan een eeuw na zijn dood, dat hij in een tijdperk van verval en plagiaat, de enige is geweest die architecturaal en esthetisch blijvend werk heeft kunnen verrichten.

DE RIJKSWACHTERSKAZERNE IN DE RIDDER- STRAAT *

Tussen nonnen en rijkswachters ligt wel een hemelsbreed verschil. Dat beiden echter genoeg kunnen nemen met de zelfde behuizing bewijst de kazerne in de Ridderstraat.

Een religieuze orde van Ursulinen gesticht in Frankrijk rond 1611, nam zo een snelle uitbreiding dat ze reeds een tiental jaren later verschillende huizen bezat waaronder één te Luik en één te Bergen. Het klooster van Luik leed hoogstwaarschijnlijk aan overbevolking want de zusters lieten het oog vallen op Gent om te zien “offer geen middel en was om eenighe Religieusen van aldaer hier te stichten ende te resideren”. Daar de stad op het einde van de 16e eeuw, na het Calvinistisch bewind, een ware overrompeling van religieuze orden van beider kunne gekend had werden de Ursulinen door de gemeenteraad geweigerd.

Enkele jaren later in 1664, deden de nonnen van het klooster in Bergen een nieuwe poging. Deze waren echter slimmer dan hun Luikse zusters en richtten het verzoekschrift rechtstreeks aan de landsregering. Ze beloofden de jeugd van de stad te zullen onderrichten in de kristelijke leer, in het lezen en schrijven en in de Franse taal.

Op 16 oktober 1664 werd de stadsraad vanuit Brussel op de hoogte gebracht van het verzoek. Grote paniek onder de 26 vrije leraren in de stad

* Het eerste artikel in deze reeks verscheen in “Ghendsche Tydinghen” 1985 - Nr. 4.